

UCHWAŁA

Dnia 26 lipca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z powództwa D.N.
przeciwko „G.” S.A. w W.
o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 12 lipca 2018 r.
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Rejonowy w P.
postanowieniem z dnia 17 stycznia 2018 r., sygn. akt II C (...),

"Czy na postanowienie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych wydane przez asesora sądowego, który nie pełni obowiązków sędziego, przysługuje przewidziana w art. 398²² § 1 k.p.c. skarga (na orzeczenie referendarza sądowego)?"

podjął uchwałę:

Na postanowienie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych wydane przez asesora, który nie pełni obowiązków sędziego (art. 106i § 10 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych - tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 23), przysługuje zażalenie do sądu drugiej instancji (art. 394 § 1 k.p.c.).

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 20 listopada 2017 r. asesor sądowy w Sądzie Rejonowym w P. M.H. oddaliła wniosek D.N. o zwolnienie od kosztów sądowych w

sprawie z jej powództwa przeciwko „G.” S.A. w W. o zapłatę. Zgodnie z pouczeniem, powódka złożyła skargę na tę czynność asesora. Rozpatrując skargę, Sąd Rejonowy w P. ustalił, że M.H. została w dniu 28 września 2017 r. mianowana przez Ministra Sprawiedliwości asesorem sądowym w tym Sądzie na czas nieokreślony. Krajowa Rada Sądownictwa w uchwale z dnia 30 października 2017 r., wyraziła sprzeciw wobec pełnienia przez nią obowiązków sędziego w sądzie powszechnym, zaś złożone przez M.H. odwołanie nie zostało jeszcze rozpatrzone. W tej sytuacji Sąd Rejonowy powziął poważną wątpliwość prawną dotyczącą rodzaju środka zaskarżenia przysługującego od orzeczenia wydanego przez asesora, nie pełniącego obowiązków sędziego, którą przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. postanowieniem z dnia 17 stycznia 2018 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepisy zawarte w dziale III ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (w brzmieniu ustalonym w Dz. U. z 2001 r., nr 98, poz. 1070 ze zm.- dalej „u.s.p.”), zatytułowanym „Asesorzy sądowi i aplikacja sądowo-prokuratorska”, regulowały w art. 134 - 136 status ustrojowy asesora sądowego. Stosownie do art. 134 § 1 u.s.p., Minister Sprawiedliwości mógł mianować asesorem sądowym osobę, która ukończyła aplikację sądową lub prokuratorską albo aplikację sądowo - prokuratorską prowadzoną na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o Krajowym Centrum Szkolenia Kadr Sądów Powszechnych i Prokuratury, zdała egzamin sędziowski lub prokuratorski oraz spełniała warunki określone w art. 61 § 1 pkt 1 - 4 u.s.p. Zgodnie z art. 135 § 1 u.s.p., Minister Sprawiedliwości mógł, za zgodą kolegium sądu okręgowego, powierzyć asesorowi sądowemu pełnienie czynności sędziowskich w sądzie rejonowym na czas określony, nieprzekraczający czterech lat, z możliwością przedłużenia tego okresu do ukończenia przez asesora sądowego 29 lat, a także do czasu zakończenia postępowania, o którym mowa w art. 58 § 4 - 6 u.s.p. Art. 135 § 2 i 3 u.s.p. stanowiły, że w zakresie orzekania asesorzy sądowi są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom, zaś asesor sądowy, któremu nie powierzono pełnienia czynności sędziowskich, jest upoważniony do wykonywania czynności referendarza sądowego. W okresie pełnienia czynności sędziowskich,

asesor pozostawał pod pieczę sędziego sądu okręgowego wyznaczonego do pełnienia funkcji konsultanta, który udzielał asesorowi na jego wniosek pomocy z zakresu techniki pracy sędziowskiej oraz wykonywania czynności administracji sądowej, przeprowadzał lustrację posiedzeń sądowych odbywanych pod przewodnictwem powierzonego jego pieczy asesora i sporządzał kwartalne sprawozdania z wykonywanej funkcji.

Wyrokiem z dnia 24 października 2007 r., SK 7/06, (OTK-A z 2007 r., nr 9, poz. 108), Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 135 § 1 u.s.p. przewidujący możliwość powierzenia asesorowi sądowemu pełnienia czynności sędziowskich przez Ministra Sprawiedliwości, jest niezgodny z art. 45 § 1 Konstytucji RP. Jednocześnie orzekł, że traci on moc obowiązującą z upływem 18 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Trybunał uznał, że za niezgodnością powierzenia asesorowi sądowemu wykonywania czynności sędziowskich z Konstytucją, przemawia zwłaszcza dopuszczalność jego odwołania przez Ministra Sprawiedliwości w dowolnym czasie, nieistnienie odpowiednich gwarancji chroniących przed uznaniowością tego uprawnienia przedstawiciela władzy wykonawczej oraz wyeliminowanie udziału Krajowej Rady Sądownictwa, jako konstytucyjnego organu stojącego na straży niezależności sądów i niezawisłości sędziów, z procedury powierzania asesorowi czynności sędziowskich. Trybunał wskazał także na konstytucyjną zasadę sprawowania wymiaru sprawiedliwości (rozumianego jako wiążące rozstrzyganie sporów cywilnoprawnych i wiążące orzekanie o zasadności zarzutów karnych) przez sądy składające się z niezawisłych sędziów. Trybunał podniósł, że Konstytucja nie wyklucza powierzania sprawowania wymiaru sprawiedliwości osobom, których status prawny nawiązuje tylko do konstytucyjnej pozycji sędziego. Odstępstwa takie są jednak dopuszczalne, jeżeli zostaną spełnione łącznie dwa warunki. Po pierwsze, wyjątki muszą być uzasadnione konstytucyjnie legitymowanym celem i mieścić się w granicach realizacji tego celu. Instytucja powierzenia pełnienia czynności sędziowskich osobom niebędącym sędziami służyć powinna przede wszystkim lepszej realizacji prawa do sądu określonego w art. 45 Konstytucji. Po drugie, muszą być spełnione wszystkie istotne "materialnie" warunki, od których uzależniona jest bezstronność i niezawisłość sędziów oraz niezależność sądu. Bez względu na nazwę stanowiska

służbowego, status osoby, której powierzono pełnienie czynności sędziowskich, musi odpowiadać wzorowi niezawisłości, wynikającemu z konstytucyjnych przepisów dotyczących statusu sędziego.

Realizując omówiony wyrok Trybunału Konstytucyjnego, ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury (tekst jedn. Dz.U. z 2012r., poz. 1230 ze zm.) uchyliła dział III u.s.p. „Asesorzy sądowi i aplikacja sądowo - prokuratorska”, co oznaczało wyeliminowanie asesorów sądowych z polskiego systemu sądowego.

Instytucję asesora sądowego przywrócono z dniem 1 stycznia 2016 r. w wyniku znowelizowania Prawa o ustroju sądów powszechnych ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie tej ustawy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1224). Zgodnie z art. 106i § 1 u.s.p., asesorów sądowych powoływał Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, na okres pięciu lat, wyznaczając miejsce służbowe (siedzibę) w sądzie rejonowym.

Kolejna zmiana zasad powoływania asesorów sądowych została wprowadzona z dniem 21 czerwca 2017 r. na mocy ustawy z dnia 11 maja 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r., poz. 1139). Te przepisy, aktualnie (od dnia 16 czerwca 2018 r.) już nie obowiązujące, są istotne z punktu widzenia stanu faktycznego i prawnego będącego podłożem wątpliwości prawnych Sądu Rejonowego.

Zgodnie z art. 106i u.s.p., obowiązującym w okresie od dnia 21 czerwca 2017 r. do dnia 15 czerwca 2018 r., asesorów sądowych mianował Minister Sprawiedliwości na czas nieokreślony, na podstawie list, o których mowa w art. 33a ust. 11 i art. 33b ust. 9 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury. W akcie mianowania Minister Sprawiedliwości wyznaczał miejsce służbowe (siedzibę) asesora sądowego, zgodnie z jego wyborem dokonany w trybie art. 33a ust. 5 albo art. 33b ust. 6 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury. Zgodnie z art. 106i § 7 i 8 u.s.p., Minister Sprawiedliwości przedstawiał Krajowej Radzie Sądownictwa wykaz mianowanych asesorów sądowych wraz z przekazanymi przez

Dyrektora Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury informacjami, o których mowa w art. 32a ust. 1 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, oraz wnioskiem o powierzenie pełnienia obowiązków sędziego. Jeżeli Krajowa Rada Sądownictwa w terminie miesiąca (od dnia 17 stycznia 2018 r. – dwóch miesięcy) od dnia przedstawienia wykazu i wniosku, o których mowa w § 7, nie zgłosiła sprzeciwu, asesor sądowy pełnił obowiązki sędziego przez okres 4 lat od dnia upływu miesięcznego terminu, a w przypadku zgłoszenia sprzeciwu, od dnia uchYLENIA uchwały wyrażającej sprzeciw.

Art. 106i § 10 u.s.p. przewidywał i nadal przewiduje, że asesor sądowy w okresie, w którym nie pełni obowiązków sędziego (asesor bez tak zwanego *votum*), wykonuje zadania z zakresu ochrony prawnej inne niż wymiar sprawiedliwości, co harmonizuje z art. 2 u.s.p. stanowiącym, że zadania z zakresu wymiaru sprawiedliwości wykonują sędziowie, zaś w sądach rejonowych także asesory sądowi, którym powierzono pełnienie obowiązków sędziego, z wyłączeniem stosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym wobec zatrzymanego przekazanego do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania, rozpoznawania zażaleń na postanowienia o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia, na postanowienia o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia i na postanowienia o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw oraz rozstrzygania spraw z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego (art. 2 § 1 i 1a u.s.p.). Regulacja ta przewiduje także, że zadania z zakresu ochrony prawnej, inne niż wymiar sprawiedliwości, wykonują w sądach referendarze sądowi i starsi referendarze sądowi oraz asesory sądowi. Zadania te mogą wykonywać również sędziowie, jeżeli ich wykonywanie przez referendarzy sądowych lub asesorów sądowych nie jest możliwe (art. 2 § 2 i § 2a u.s.p.).

Przedmiotem wątpliwości Sądu Rejonowego jest charakter orzeczeń wydawanych przez asesorów, którym nie powierzono jeszcze obowiązków sędziego, w sprawach z zakresu ochrony prawnej, a także rodzaju środków zaskarżenia, przysługujących stronom od tych orzeczeń. Sąd Rejonowy podniósł, że można przyjąć, iż asesor nie pełniący jeszcze obowiązków sędziego, wykonuje zadania z zakresu ochrony prawnej (w rozpoznawanej sprawie rozstrzyga w

przedmiocie wniosku strony o zwolnienie jej od kosztów sądowych) na takich samych zasadach, na jakich wniosek ten rozstrzygnąłby sędzia. Od tego postanowienia asesora służy więc ten sam środek odwoławczy, to jest zażalenie. Alternatywnie można rozważyć koncepcję, że skoro asesor sądowy wykonuje zadania z zakresu ochrony prawnej, do których uprawniony jest także referendarz sądowy, to na orzeczenie wydane przez asesora bez *votum* służy skarga na podstawie art. 398²² § 1 k.p.c. stosowanego w drodze analogii.

W ocenie Sądu Najwyższego, analiza całokształtu unormowań Prawa o ustroju sądów powszechnych odnoszących się do asesorów sądowych prowadzi do wniosku, że ich status ustrojowy jest bliższy statusowi ustrojowemu sędziego niż referendarza sądowego, co wynika przede wszystkim ze znaczących różnic w ustawowej regulacji stosunku służbowego asesora i referendarza.

Asesor sądowy w sprawowaniu swojego urzędu jest niezawisły i podlega tylko Konstytucji oraz ustawom. Nie może należeć do partii politycznej, związku zawodowego, ani prowadzić działalności publicznej niedającej się pogodzić z zasadami niezależności sądów i niezawisłości asesorów sądowych (art. 160j § 1 i 2 u.s.p.). Asesor sądowy jest nieusuwalny (art. 106k § 1 u.s.p.). Ustawa szczegółowo reguluje przypadki wygaśnięcia stosunku służbowego asesora sądowego, przeniesienia asesora bez jego zgody na inne miejsce służbowe oraz odpowiedzialność dyscyplinarną asesora (art. 106k § 2 - 7, art. 106l, art. 106zd u.s.p.).

Na stanowisko referendarza sądowego może być mianowana osoba spełniająca wymagania wskazane w art. 149 u.s.p. Stosownie do art. 150 u.s.p., referendarza mianuje i rozwiązuje z nim stosunek pracy prezes sądu apelacyjnego. Referendarz mimo wykonywania różnych zadań z zakresu ochrony prawnej, nie został wyposażony w atrybuty władzy sędziowskiej. Z tych przyczyn, na jego orzeczenia służy skarga (art. 398²² i art. 398²³ k.p.c.), będąca instrumentem pozwalającym na kontrolę orzeczeń referendarza przez niezawisły sąd i przez to gwarantującym obywatelom prawo do sądu w rozumieniu art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji. Na gruncie przepisów procesowych, rodzaj środka zaskarżenia przysługującego na orzeczenie z zakresu ochrony prawnej, nie zależy od

przedmiotu rozstrzygnięcia, lecz od organu, od którego orzeczenie to pochodzi. Jeśli postanowienie w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych wydał sąd, to przysługuje na nie zażalenie do sądu drugiej instancji (art. 394 § 1 pkt 2 k.p.c.), jeśli zaś referendarz sądowy – to skarga do sądu, w którym je wydano (art. 398²² k.p.c.).

Należy podzielić pogląd sformułowany w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2018 r., III PZP 4/17 (OSNP z 2018 r., nr 6, poz. 71), że z wykładni art. 398²² i art. 398²³ k.p.c., nie wynikają jakiejkolwiek przesłanki pozwalające na poszerzenie podmiotowe (o orzeczenia wydawane przez asesora sądowego przed uzyskaniem *votum*) zakresu zaskarżalności orzeczeń skargą na orzeczenie referendarza sądowego. Asesor sądowy przed powierzeniem mu czynności sędziego nie traci swojego statusu i nie staje się "dublerem kompetencyjnym" referendarza sądowego, bo inna jest jego pozycja ustrojowa, a żaden przepis nie wyposaża go w tym okresie w kompetencje referendarza. W związku z tym, orzeczenia wydawane przez asesora sądowego w okresie przed uzyskaniem *votum*, będące realizacją zadań z zakresu ochrony prawnej (np. w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych), nie mogą być traktowane jak orzeczenia referendarza sądowego. Skoro zaś asesor sądowy, także w okresie przed powierzeniem mu pełnienia obowiązków sędziego, nie jest referendarem i brakuje jakiegokolwiek upoważnienia kompetencyjnego do takiego traktowania zadań wykonywanych przez niego w tym okresie, to może orzekać wyłącznie jako członek składu sądu – w sprawach, w których zgodnie z art. 2 § 1a lub zgodnie z art. 2 § 2a u.s.p. ma prawo orzekać, a zatem przed uzyskaniem *votum* - w sprawach z zakresu ochrony prawnej. Orzeczenia wydane w tych sprawach są zatem postanowieniami sądu, na które przysługuje zażalenie do sądu drugiej instancji (art. 394 § 1 k.p.c.).

Należy się także zgodzić, że za takim poglądem przemawia wykładnia celowościowa przepisów stanowiących o kompetencjach asesorów sądowych. Niepożądane ustrojowo i proceduralnie byłoby wprowadzenie różnych środków odwoławczych od orzeczeń, które wydaje asesor sądowy jako organ wykonujący zadania z zakresu ochrony prawnej, czy też już jako członek składu orzekającego sądu po uzyskaniu *votum*. Wpływałoby to bowiem na brak przejrzystości procedur odwoławczych w sprawach, w których orzeka asesor sądowy. Każdorazowo, w ramach treści zawartej w orzeczeniu wydanym przez asesora sądowego, który nie

otrzymał jeszcze *votum*, należałoby zamieszczać wzmiankę, że orzeczenie zostało „wydane przez asesora sądowego wykonującego zadania, o których mowa w art. 106i § 10 u.s.p.” po to, aby strona chcąc zaskarżyć takie orzeczenie, mogła zorientować się, jaki środek odwoławczy jest właściwy, co i tak nie wykluczyłoby możliwości dezorientacji zarówno co do rodzaju tego środka, jak i sądu właściwego do jego rozpoznania.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak w sentencji.

aj